

วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ : ข้าวลือหรือข้าวจริง?

ชีวิตของเมืองไทยในรอบปี 2516 คูจะมีใช้ชีวิตที่ราบรื่นนัก ทั้งนี้มีใช้แต่จะมีเพียงความปั่นป่วนทางการเมืองจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเมื่อวันที่ 14 ตุลาคมเท่านั้น หากทว่ายังมีความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย สยามรัฐนาวาจะฝ่าคลื่นลมพายุร้ายแรงนี้ไปได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ เป็นสิ่งที่เราทั้งหลายพึงพิจารณาอย่างยิ่ง

2516 ปีแห่งความวุ่นวาย

สยามประเทศเริ่มต้นศักราช 2516 ด้วยความวุ่นวายทางเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อซึ่งเริ่มปรากฏโฉมตั้งแต่ปลายศักราช 2515 มีแรงกดดันมากขึ้นในต้นศักราชนี้ การทั้งนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ

ใน*ประการแรก* ปี 2515 เป็นปีที่เกิดฝนแล้งในอาณาบริเวณส่วนใหญ่ของโลก ยังผลให้พืชผลประเภทอาหารผลิตได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น การขาดแคลนอาหารจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ทั้งนี้รวมตลอดถึงประเทศไทยด้วย การทำนาไม่ได้ผลเป็นเหตุให้ปริมาณข้าวที่ผลิตได้น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ขณะเดียวกันรัฐบาลชุดก่อนก็มีได้ระมัดระวังทางป้องกันปัญหาการขาดแคลนข้าวภายในประเทศเท่าที่ควร ปริมาณข้าวที่ส่งออกขายต่างประเทศจึงอยู่ในระดับปกติ ยังผลให้ราคาข้าวสูงขึ้น การที่ราคาข้าวภายในประเทศสูงขึ้นย่อมชักนำให้ราคาสินค้าประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาสินค้าประเภทอาหารสูงตามไปด้วย

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจการเมือง ปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีส่วนทำให้ระดับราคาสินค้าสูงขึ้น ก็คือ การกักตุนสินค้า และการลักลอบนำสินค้าออกนอกประเทศ การกักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรนั้นเป็นปรากฏการณ์ทั่วไปของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม สินค้าที่กักตุนนั้นมีได้มีแต่เฉพาะข้าวเท่านั้น หากยังรวมตลอดถึงผ้า ปูนซีเมนต์ สินค้าประเภทเหล็กและวัสดุก่อสร้างอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพ่อค้าคาดหวังกันว่า การทำข้อตกลงหยุดยั้งในอินโดจีนในระยะนั้นจะทำให้ประเทศที่ประสบภัยพิบัติจากสงครามเหล่านี้หันมาบูรณะประเทศ และซื้อสินค้านานาประเภทจากไทย การกักตุนสินค้านั้นมิได้ทำกันเฉพาะในหมู่พ่อค้าเอกชนเท่านั้น บรรดาผู้มีอำนาจทางการเมืองขณะนั้น รวมตลอดถึงข้าทาสบริวาร มีส่วนในการนี้ไม่น้อย ยิ่งการลักลอบนำข้าวและสินค้าอื่นๆ ออกนอกประเทศด้วยแล้ว หากผู้มีอำนาจทางการเมืองขณะนั้นไม่รู้เห็นเป็นใจ หรือมีส่วนร่วมโดยตรงแล้ว ก็คงไม่ราบรื่นอย่างที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในขณะนี้ เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าจะประหลาดใจที่การขาดแคลนสินค้าบางประเภท เช่น น้ำตาลและไม้ขีดไฟ เป็นอาทิเกิดขึ้นเป็นระยะๆ สถาบันซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้มีการกักตุนสินค้า ก็คือ สถาบันทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารพาณิชย์ แม้วานาธนาคารที่มีชื่ออย่างนายบุญชู โรจนเสถียร จะเพียง

พยายามปฏิเสธความข้อนี้เพียงใด (คูบทความของนายบุญชู ใน *Bangkok Post* ฉบับวันที่ 6 ธันวาคม 2516) ไม่ว่าจะเพื่อธนาคารกรุงเทพ หรือเพื่อธนาคารพาณิชย์โดยรวม แต่เราก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งสะสมเงินออมเอกชนที่สำคัญที่สุดและอยู่ในฐานะที่จะให้เงินกู้จำนวนมหาศาลได้ ยิ่งเมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ในบรรดาผู้บริหารธนาคารพาณิชย์ทั้งหลายล้วนมีผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้าเป็นส่วนใหญ่ (คูบทความของ นายสาธิต อุทัยศรี ใน *Financial Post* ฉบับวันที่ 29 ธันวาคม 2516) อีกทั้งธนาคารพาณิชย์บางแห่งมีส่วนในการสร้างโกดังสำหรับกักตุนสินค้าไม่โดยตรงก็โดยอ้อม และนายธนาคารบางแห่งมีความสัมพันธ์สนิทชิดเชื้อกับผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยคนที่แล้วด้วยแล้ว ย่อมมีเหตุผลที่เชื่อได้ว่า ธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันมีส่วนอย่างสำคัญในการส่งเสริมให้มีการกักตุนสินค้า ยิ่งกว่านั้น การที่ธนาคารพาณิชย์บางแห่งยกตำแหน่งกรรมการธนาคารให้แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในอดีต ย่อมเป็นประจักษ์พยานที่เด่นชัดว่า ธนาคารพาณิชย์เหล่านั้นพยายามอาศัยอำนาจทางการเงินเพื่อแสวงหาอำนาจทางการเมืองเพียงใด และไม่ต้องสงสัยเลยว่า ความพยายามดังกล่าวจะมีใช้ความพยายามในการหลีกเลี่ยงกฎข้อบังคับที่กำหนดโดยธนาคารแห่งประเทศไทย เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจว่า คราใดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยออกกฎเพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามไม่ว่ากฎดังกล่าวนั้นจะสมเหตุสมผลเพียงใด นายธนาคารพาณิชย์จะต้องกล่าวโจมตีธนาคารแห่งประเทศไทยทุกคราไป

ประการที่สาม การที่อุปทานพืชผลประเภทอาหารมีน้อยกว่าที่ควร ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกในปี 2515 ประกอบกับการเรียกร้องขอขึ้นค่าจ้างของกรรมกรในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย มีผลกดดันให้ต้นทุนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมบางประเภทสูงขึ้น สินค้าเข้าที่เป็นสินค้าอุตสาหกรรมประเภทเหล่านี้จึงพลอยมีราคาสูงขึ้นตามด้วย ประกอบกับการประกาศลดค่าเงินบาทตามการลดค่าเงินดอลลาร์ในเดือนกุมภาพันธ์ 2516 ถึงร้อยละ 10 ยังผลให้สินค้าเข้ายิ่งสูงขึ้นไปอีก แม้จะมีการขึ้นค่าเงินบาทร้อยละ 4 ในเวลาต่อมา ก็หาไม่ผลให้ราคาสินค้าเข้าลดลงไม่เนื่องจากเงินตราต่างประเทศที่สำคัญมีค่าเพิ่มขึ้นมากกว่านี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินมาร์กของเยอรมนีตะวันตก การที่ราคาสินค้าเข้าสูงกว่าที่ควรจะเป็นเช่นนี้ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศ ทั้งนี้ไม่แต่จะทำให้ราคาสินค้าเข้าที่จำเป็นแก่การครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้นเท่านั้น หากทว่าบรรดาเครื่องจักรเครื่องกลในการผลิตและวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ซึ่งต้องซื้อจากต่างประเทศก็พลอยมีราคาสูงขึ้นอีกด้วย ผลก็คือ ราคาสินค้าอุตสาหกรรมภายในประเทศแพงขึ้นตาม และเป็นแรงกดดันให้ระดับราคาและค่าครองชีพในปี 2516 สูงขึ้น

ประการที่สี่ การที่ปริมาณเงินขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงแรกของปี 2516 ได้มีส่วนไม่น้อยในการทำให้ระดับราคาภายในประเทศสูงขึ้น ทั้งนี้ปรากฏตามรายงานเศรษฐกิจรายเดือนของธนาคารแห่งประเทศไทย ฉบับเดือนกันยายน 2516 ว่า ระหว่างต้นเดือนมกราคมถึงปลายเดือน

มิถุนายน 2516 ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 6.4 ซึ่งสูงกว่าอัตราเพิ่มระยะเดียวกันในปี 2515 รายงานดังกล่าวระบุว่า สาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้น ก็คือ การขยายเครดิตในภาคเอกชน ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 15 การขยายเครดิตโดยธนาคารพาณิชย์ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน 2516 มีมูลค่าถึง 5,079.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากระยะเดียวกันของปี 2515 ถึงร้อยละ 14.3 ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก การค้าขายตัวอย่างรวดเร็วเนื่องจากการส่งสินค้าออกและการค้าภายในประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ความต้องการเครดิตเพื่อการค้าจึงเพิ่มขึ้นตาม ประการที่สอง อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้การกู้จากต่างประเทศแพงกว่ากู้ภายในประเทศ การกู้เงินภายในประเทศจึงมีมากขึ้น ประการที่สาม ความต้องการเครดิตเพื่อการอุปโภคบริโภคส่วนบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะในภาวะที่สินค้ากำลังมีราคาสูงขึ้นเช่นนี้ ประชาชนมักจะคาดว่าราคาสินค้าจะสูงขึ้นไปอีก จึงมักจะกู้เงินเพื่อซื้อสินค้าประเภทคงทน ถ้าหากเราเชื่อทฤษฎีปริมาณเงิน (Quantity Theory of Money) การที่ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นในขณะที่ปริมาณสินค้าเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำกว่าเช่นนี้ย่อมเป็นแรงกดดันให้ระดับราคาสูงขึ้น

ความวุ่นวายไม่ทันหาย ความควายเข้ามาแทรก

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจปลายปี 2516 ทำท่าว่าจะกระเตื้องขึ้น เพราะไม่แต่การผลิตทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมโดยส่วนรวมจะเพิ่มขึ้นเท่านั้น หากทว่าปริมาณการลงทุนโดยทั่วไปยังขยายตัวเพิ่มขึ้นอีกด้วย เพราะฉะนั้นจึงคาดหวังกันว่า ระดับราคาและค่าครองชีพในปี 2517 จะลดลง แต่นิจจา สงครามระหว่างประเทศกลุ่มอาหรับกับอิสราเอลในเดือนตุลาคม 2516 ซึ่งทำให้ประเทศกลุ่มอาหรับหันมาใช้น้ำมันที่เป็นอาวุธทางการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง (อ่านบทความเรื่อง “หากสยามขาดไร่น้ำมัน” ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับเดือนมกราคม 2517) ประกอบกับการประกาศขึ้นราคาน้ำมันขนานใหญ่ โดยกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันออก (OPEC) ในเดือนธันวาคมศกเดียวกันนั้น ยังผลให้อากาศของชะตาชีวิตทางเศรษฐกิจของเมืองไทยเปลี่ยนโฉมโดยฉับพลัน อนาคตที่เคยแลดูสดใสกลับมืดมนลงอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา การเรียกร้องขอขึ้นอัตราค่าจ้างและเงินเดือนกลายเป็นโรคระบาดที่แพร่ไปเกือบทุกหัวระแหง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเสรีภาพของประชาชนถูกลิดรอนมาช้านาน อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะอัตราค่าจ้างแรงงานก่อนวันมหาวิปโยคต่ำเกินกว่าที่จะพอประทังชีวิตได้ ความไม่เอาใจใส่ของผู้บริหารบ้านเมืองที่ปล่อยให้นายทุนขูดรีดผลประโยชน์จากกรรมกรอย่างไม่เป็นธรรม จึงยังผลให้กรรมกรทั้งหลายพากันเรียกร้องขอขึ้นค่าจ้างทันทีที่เสรีภาพเปิดช่องให้ การหยุดงานเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในกรณีส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เพราะกฎหมายแรงงานที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ไม่แต่จะไม่พยายามรักษาผลประโยชน์ของลูกจ้างเท่านั้น หากทว่ายังเปิดช่องให้นายจ้าง

งอแงไม่เจรจาตกลงกับฝ่ายกรรมกรได้ เพราะฉะนั้น การหยุดงานจึงเป็นวิธีการเรียกร้องขอขึ้นค่าจ้างที่ทรงประสิทธิภาพในสถานการณ์ปัจจุบัน

การที่อัตราค่าจ้างสูงขึ้นย่อมทำให้ต้นทุนการผลิตส่วนที่เป็นค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นไม่มากนักน้อย ขณะเดียวกันการประกาศขึ้นราคาควบคุมของน้ำมันในเดือนพฤศจิกายน 2516 ไม่แต่จะทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นเท่านั้น หากทว่ายังมีผลให้ต้นทุนการขนส่งสูงขึ้นอีกด้วย เพราะฉะนั้น แรงกดดันที่จะทำให้ระดับราคาภายในประเทศสูงขึ้นจึงมีเพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่เดิม ในเดือนพฤศจิกายนนั่นเอง รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังประกาศลดหรือยกเว้นภาษีที่เรียกเก็บจากสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพ ขณะเดียวกันก็ประกาศขึ้นภาษีที่เรียกเก็บจากสินค้าฟุ่มเฟือย มาตรการดังกล่าว แม้จะไม่สู้มีประสิทธิภาพมากนัก แต่ก็ชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลได้ตระหนักถึงภัยทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นนี้เพียงใด

การตัดสินใจขึ้นเงินเดือนข้าราชการในเวลาต่อมา ยังผลให้รัฐบาลจำต้องหารายได้มาใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วยข้ออ้างที่ว่า ปริมาณเงินคงคลังร่อยหรอลงทุกที คราวนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแสดงความกล้าหาญชาญชัยด้วยการประกาศเพิ่มภาษีที่เรียกเก็บจากรถยนต์ ผลก็คือ เสียภาษีปรากฏอยู่ทุกหัวมุมเมือง สื่อสารมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญในการโจมตีเสนาบดีกระทรวงการคลังในเรื่องนี้ ข้อโจมตีทั้งหมดก็ว่าได้อาศัยสมมติฐานว่า การเก็บภาษีเป็นการกระทำอันมิชอบ และภาษีในตัวของมันเองเป็นของเลว โดยมีได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ภาษีที่เรียกเก็บครั้งนี้มีผลกระทบต่อคนส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในภาคตัวเมือง (Urban Sector) หาได้มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคชนบท (Rural Sector) ไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาระภาษีที่เรียกเก็บเพิ่มขึ้นครั้งนี้จะตกหนักแก่ผู้ที่มีรถยนต์ส่วนบุคคลในครอบครอง (อ่านบทความของ นายเกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับเดือนมกราคม 2517) ดังนี้ จะเห็นได้ว่า การโจมตีมาตรการทางการคลังของรัฐบาลครั้งนี้เป็นไปอย่างไรเหตุผลเพียงใดและเป็นไปอย่างเห็นแก่ตัวเพียงใด ถ้าหากเรายอมรับ ภาระภาษีส่วนใหญ่ตกหนักแก่กสิกร ดังที่ ม.จ.สิทธิพล กฤดากร และนายแดน อัสเซอร์ (Dan Usher) ชี้ให้เห็น การเก็บภาษีเพิ่มขึ้นครั้งนี้ย่อมมีส่วนช่วยให้ภาระภาษีกระจายจากผู้มีอาชีพทางเกษตรกรรมมาสู่ผู้ที่มิได้มีอาชีพทางเกษตรกรรมมากขึ้น อันเป็นช่องทางหนึ่งในการกระจายรายได้ประชาชาติให้เป็นธรรม

การที่ราคาน้ำมันมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับการที่กระทรวงการคลังใช้มาตรการทางการคลังบ่ยอครั้งขึ้น มีผลในการกระตุ้นให้พ่อค้าักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรมากขึ้น อุปทานสินค้าบางประเภทในตลาดจึงมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ขณะเดียวกันการประโคมข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้บรรดาแม่บ้านและประชาชนทั้งหลายพากันซื้อสินค้ามาตุนมากขึ้น และนี่เป็นจุดเริ่มต้นใหม่ของปรากฏการณ์ที่เรียกกันว่า 'วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ' ในขณะนี้

2517 ปีแห่งความวุ่นวายยิ่งขึ้น?

ถ้าหากประชาชนทั้งหลายต่างพากันมองการณ์ในแง่ร้ายโดยคาดว่า ราคาสินค้าจะสูงขึ้นไปอีก และพากันแห่ไปซื้อสินค้ามาตุนเพิ่มขึ้น ไม่แต่จะทำให้ระดับราคาสินค้าสูงขึ้นเท่านั้น หากทว่ายังช่วยกระตุ้นให้พ่อค้าักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรมากขึ้นอีกด้วย หากการณ์เป็นเช่นนี้ วัฏจักรแห่งภาวะเงินเฟ้อย่อมเกิดขึ้น และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจจะเลวร้ายลงดังที่คาดไว้ แต่ถ้าหากประชาชนทุกคนมองการณ์ในแง่ดี และไม่พยายามักตุนสินค้าเพื่อการบริโภคส่วนบุคคลหรือเพื่อการเก็งกำไร สถานการณ์ทางเศรษฐกิจจะไม่เลวร้ายกว่าที่ควรจะเป็น แท้ที่จริง แม้ว่ากลุ่มประเทศผู้ขายน้ำมัน (OPEC) จะประกาศขึ้นราคาน้ำมันถึงกว่าเท่าตัวครั้งนี้ก็ หาได้หมายความว่า เราจะไม่มีมาตรการทางด้านนโยบายในการเตรียมรับภาวะการณ์อันเลวร้ายที่จะเกิดขึ้น ข้อที่น่าเป็นห่วง ก็คือ หากประชาชนส่วนใหญ่คาดการณ์ในทางร้าย และรัฐบาลไม่สามารถสร้างความมั่นใจแก่มวลชนได้ว่า วิกฤติการณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นอยู่ในวิสัยที่รัฐบาลจะแก้ไขได้แล้ว ไม่แต่วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นจริง ๆ เท่านั้น หากทว่าอาจเป็นจุดจบที่ยังไม่ทันมีจุดเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตยในเมืองไทยอีกด้วย

ข้อที่เราทั้งหลายต้องยอมรับก็คือ ในอนาคตเท่าที่มองเห็นนี้เราจะไม่มีน้ำมันใช้อย่างฟุ่มเฟือยดังปางก่อน และเราจะต้องซื้อน้ำมันในราคาสูงกว่าเดิมมากเป็นแน่นอน แม้ว่าในเวลา นี้ ประเทศผู้ผลิตน้ำมันบางประเทศจะเพิ่มการผลิตก็ตาม ในประเทศที่ต้องอาศัยพลังงานจากน้ำมันถึงร้อยละ 83 ของพลังงานที่ใช้ทั้งหมดเช่นประเทศไทยนี้ เราย่อมไม่มีทางเลือกเลี่ยงผลกระทบอันเกิดจากการขึ้นราคาน้ำมันได้ นี่เป็นความจริงที่เราจะต้องเผชิญไปจนกว่าจะมีการค้นพบแหล่งพลังงานอื่นที่ราคาถูกกว่า หรือราคาถูกเท่าน้ำมัน และจนกว่าลักษณะของประยุกต์วิทยาจะผันแปรไปในทางที่จะพึ่งพาน้ำมันน้อยลง

ถ้าหากราคาน้ำมันสูงขึ้นกว่าเท่าตัว เศรษฐกิจไทยจะได้รับผลกระทบอะไรบ้าง ผลกระทบที่เด่นชัด ก็คือ ผลกระทบที่มีต่อภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ การขยายตัวของอุตสาหกรรมจะช้ากว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมที่อาศัยเทคนิคการผลิตที่ใช้เครื่องจักรเครื่องกลในการผลิตมาก ๆ (Capital-Intensive Technique) ซึ่งต้องพึ่งพาพลังงานจากน้ำมันเป็นสำคัญ แต่ข้อดีก็คือ การที่ราคาน้ำมันสูงขึ้นมากเช่นนี้ย่อมทำให้อุตสาหกรรมต่างๆ มีแนวโน้มที่จะหันมาใช้เทคนิคการผลิตที่อาศัยแรงงานมาก ๆ (Labour-Intensive Technique) มากขึ้น เพราะฉะนั้นเราจึงคาดหวังได้ว่า ในระยะยาวการจ้างงานจะเพิ่มขึ้น และข้อวิตกที่ว่า การเรียกร้องขอขึ้นค่าจ้างเท่าที่ผ่านมานี้จะทำให้การว่างงานเพิ่มขึ้นนั้น เป็นข้อวิตกที่มีมูลน้อยลงหรือเกือบไม่มีมูลเลย อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมที่จะได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างสำคัญก็คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในการนี้ ความชบเซาของกิจการ โรงแรมย่อมเป็นสิ่งที่คาดได้

แต่การผลิตทางเกษตรกรรมไม่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากการขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ เพราะการผลิตทางเกษตรกรรมเกือบมิได้อาศัยน้ำมันในการผลิตเลย

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบกระเทือนด้านดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ การที่ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวย่อมทำให้รายจ่ายในการซื้อน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว ทั้งนี้ก็เพราะเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ *ประการแรก* น้ำมันที่ใช้ภายในประเทศนั้น แม้จะกลั่นได้เองภายในประเทศ แต่ก็ต้องอาศัยน้ำมันดิบจากต่างประเทศถึงกว่าร้อยละ 99 ของน้ำมันที่กลั่นได้ทั้งหมด เนื่องจากแหล่งน้ำมันที่มีการขุดภายในประเทศซึ่งมีอยู่เพียงแหล่งเดียว คือ ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ผลิตน้ำมันดิบได้น้อยมาก *ประการที่สอง* มีเหตุผลที่น่าเชื่อว่า อุปสงค์ของเราที่มีต่อน้ำมันนั้นมีความยืดหยุ่นต่อราคาคำต่ำมาก เพราะฉะนั้น เมื่อราคาน้ำมันสูงขึ้น รายจ่ายในการซื้อน้ำมันจากต่างประเทศย่อมเพิ่มขึ้นตาม ในปี 2515 ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศของเราเกินดุลอยู่ 3,997.4 ล้านบาท ในปี 2516 ตัวเลขเฉพาะเก้าเดือนแรกเกินดุลอยู่ 1,722.5 ล้านบาท ส่วนดุลการค้าระหว่างประเทศของเราในปี 2515 ขาดดุลอยู่ประมาณ 9,400 ล้านบาท และในรอบเก้าเดือนแรกของปี 2516 ขาดดุลอยู่ประมาณ 7,000 ล้านบาท เพราะฉะนั้นการขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ย่อมมีผลกระทบในทางร้ายต่อดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ในปี 2515 เราซื้อน้ำมันจากต่างประเทศเป็นมูลค่า 2,432 ล้านบาทเศษ *ถ้าหากเราต้องจ่ายเงินในการซื้อน้ำมันเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว* ดุลการชำระเงินจะมีส่วนเกินดุลน้อยลงมากและอาจต้องขาดดุล เพราะส่วนเกินดุลในปี 2516 มีขนาดใกล้เคียงกับมูลค่าน้ำมันที่จะต้องจ่ายเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันดุลการค้าระหว่างประเทศก็จะเลวร้ายยิ่งไปกว่าเดิม แต่ภาพพจน์ของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2517 มิได้เลวร้ายเช่นที่คาดไว้นี้ เพราะการผลิตทางเกษตรกรรมซึ่งเพิ่มขึ้นมากในปี 2516 ทำให้เรามีข้าวส่งออกขายต่างประเทศได้มากขึ้นขณะเดียวกันการลดการผลิตน้ำมันของประเทศกลุ่มอาหรับมีผลทำให้ยางสังเคราะห์ผลิตได้น้อยลง และทำให้คนหันมาใช้จ่ายพารากันมากขึ้น ทั้งราคาก็สูงขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นจึงคาดได้ว่ามูลค่าของสินค้าออกที่ได้จากการขายยางพาราจะสูงขึ้นด้วย แต่เมื่อคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่ว่า หากรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการลงทุนจากต่างประเทศในปี 2517 ลดลง ย่อมมีผลกระทบในทางร้ายต่อดุลการชำระเงินระหว่างประเทศได้ เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว แม้ราคาน้ำมันจะสูงขึ้นกว่าเท่าตัว แต่ผลกระทบที่มีต่อดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศมิได้เลวร้ายอย่างที่หลายคนคาดคิด ข้อที่น่ายินดีก็คือ ในเวลานี้ เรามีเงินสำรองระหว่างประเทศจำนวนมาก ตามสถิติเมื่อสิ้นเดือนตุลาคม 2516 เงินสำรองระหว่างประเทศมีมูลค่าถึง 1,231.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งคิดเทียบกับมูลค่าสินค้าเข้าแล้วตกประมาณ 9-10 เดือน แสดงว่าแม้เราจะไม่มีรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศจากการขายสินค้าออกเลย แต่เรามีเงินสำรองมากพอที่จะซื้อสินค้าเข้าได้เป็นเวลาถึง 9-10 เดือน ความข้อนี้อาจทำให้ผู้โจมตีนโยบายการเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยลดราวาสอกลงได้ไม่มากนัก ข้อที่น่ายินดีอีกข้อหนึ่งก็คือ การลดการ

ผลิตน้ำมันข่อมทำให้ปริมาณปุ๋ยที่ผลิตได้ลดลง เพราะปุ๋ยที่ผลิตได้ในโลกนี้ ส่วนใหญ่ต้องอาศัยผลิตภัณฑ์น้ำมันเป็นวัตถุดิบสำคัญ หากอุปทานปุ๋ยวิทยาศาสตร์น้อยกว่าที่ควรจะเป็น การผลิตพืชผลเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวในอนาคตข่อมน้อยกว่าที่ควรจะเป็น แต่ไทยจะไม่ได้รับผลกระทบในแง่นี้ เพราะชานาไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีการใช้ปุ๋ยอย่างแพร่หลายประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ปุ๋ยที่ใช้ภายในประเทศผลิตขึ้นจากถ่านหินลิกไนท์เป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นข้าวไทยจึงน่าจะมืบทบาทในตลาดระหว่างประเทศมากขึ้น ขณะเดียวกัน การขาดแคลนปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในอนาคตข่อมทำให้ความพยายามที่จะให้มีการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ต้องประสบอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่เป็นลูกค้ารายสำคัญของเรา เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ความหวังของประเทศเหล่านี้ที่จะพึ่งพาตนเองด้วยการปฏิวัติทางเกษตรกรรม เพื่อให้สามารถผลิตข้าวให้พอเพียงแก่การบริโภคภายในประเทศนั้น จึงเป็นความหวังที่ห่างไกลออกไปมากขึ้น และต้องกลับหันมาพึ่งข้าวไทยดังที่เป็นมาในอดีต เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาในระยะยาว หากแนวโน้มในเรื่องนี้ยังไม่เปลี่ยนแปลง ตลาดข้าวไทยแลดูแจ่มใส

ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนน้ำมัน รัฐบาลคงไม่อาจแก้ไขได้มากนัก เพราะการขาดแคลนน้ำมันที่เกิดขึ้นครั้งนี้เกิดขึ้นจากนโยบายโดยจงใจของกลุ่มประเทศผู้ขายน้ำมัน เพราะฉะนั้น หนทางแก้ไขจึงไม่มีอะไรดีไปกว่านโยบายการประหยัดคั้งที่รัฐบาลชุดปัจจุบันได้เรียกร้องอยู่ นี้ แม้รัฐบาลจะเพียรหาน้ำมันจากแหล่งอื่นนอกเหนือจากจีนแผ่นดินใหญ่นั้น ก็คงไม่สามารถแก้ปัญหาได้มากนัก เพราะไม่แต่แหล่งน้ำมันแหล่งอื่นนอกเหนือจากตะวันออกกลางจะไม่มีน้ำมันจะขายให้เราได้อย่างพอเพียงเท่านั้น หากทว่าที่เราได้น้ำมันจากแหล่งอื่นอาจเป็นข้ออ้างในการลดส่วนแบ่งปันน้ำมันจากตะวันออกกลางอีกด้วย

แต่ผลกระทบที่สำคัญซึ่งเป็นที่ปริวิตกกันโดยทั่วไปในขณะนี้ นั่นก็คือ ผลกระทบที่มีต่อระดับราคาและค่าครองชีพ แท้ที่จริง แม้การขึ้นราคาน้ำมันจะมีผลทำให้ต้นทุนการขนส่งและต้นทุนการผลิตทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณาถึงอัตราส่วนของต้นทุนการผลิต ส่วนที่เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับน้ำมันเมื่อเทียบกับต้นทุนการผลิตทั้งหมดแล้ว ราคาสินค้าไม่น่าจะสูงขึ้นมาก แต่การที่ราคาสินค้าประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างมากมายเช่นนี้ น่าจะเป็นผลจากการกักตุนสินค้าเพื่อเก็งกำไรและการคาดหวัง (Expectation) ซึ่งยังผลให้มีการกักตุนสินค้าขนานใหญ่ดังที่ได้อธิบายข้างต้น เพราะฉะนั้น การแก้ปัญหาจึงน่าจะอยู่ที่การทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในประสิทธิภาพการแก้ปัญหาของรัฐบาลประการหนึ่ง กับการขจัดองค์ประกอบของการผูกขาดในอุตสาหกรรมต่างๆ อีกประการหนึ่ง หากไม่แล้วสถานการณ์ก็จะเลวร้ายกว่าที่ควรจะเป็น